

„Uczymy inaczej” – teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli wczesnej edukacji

Stanisława Włoch
Uniwersytet Opolski
swloch@uni.opole.pl

Abstrakt: Zachodzące zmiany społeczne, polityczne, technologiczne oraz kulturowe wymagają zmian w kształceniu nauczycieli. Efekty i rozwój ucznia zależą bowiem w dużym stopniu od ich wiedzy i kompetencji. Współczesny system kształcenia nauczycieli wczesnej edukacji zawiera wiele luk i nie uwzględnia zmian zachodzących w rozwoju dziecka. Największe kontrowersje budzi praktyka pedagogiczna, która jest zaniedbanym ogniwem w kształceniu nauczycieli. W artykule dokonano próby opracowania modelowego kształcenia pedagogów wczesnej edukacji oraz próby odpowiedzi na pytanie o to, jakie należy podjąć działania w zakresie kształcenia praktycznego zgodnie z tendencjami europejskimi.

Słowa kluczowe: edukacja, praktyka pedagogiczna, student-nauczyciel, zmiana

Zachodzące zmiany, jako nieunikniony ruch, który jednostka ludzka musi zaakceptować, wyzwalają wiele pytań i wątpliwości. Pogłębiający się kryzys gospodarczy, niepewność jutra, terroryzm, poczucie zagrożenia, zagubienie w świecie informacji i rozchwianie wartości człowieka zmuszają do głębokiej refleksji filozoficzno-pedagogicznej. Często zadajemy pytania o człowieka przyszłości: kim jest? Jaki może się stać? Jakie podejmować działania, aby rozwijać w pełni jego osobowość kreatywną i transgresyjną? Tego rodzaju pytania skłaniają do poszukiwania innowacyjnych dróg i rozwiązań w edukacji, tylko od niej zależy bowiem rozwój społeczeństwa i potencjału człowieka. Współczesna filozofia edukacji, w krajach Unii Europejskiej i w Polsce, w teorii rozwoju, w badaniach psychologiczno-pedagogicznych, wskazuje na istotną rolę nauczyciela w kształtowaniu osobowości młodego pokolenia, od przedszkola do dorosłości.

Pedagog-nauczyciel to ktoś, kto prowadzi innego człowieka do pełni jego rozwoju, kto prowadzi wśród zawisłości ścieżek życiowych i nieustannych na nich wyborów, kto umie mądrze doradzić i odradzić, kto troszczy się o to, aby żaden człowiek nie stawał się biernym twórczym dziejów i wielkich mocy politycznych, lecz był samodzielnym podmiotem, sprawcą własnego losu i współtwórcą pomyślności swej społeczności (Kwieciński, 1998, s. 63).

Nauczyciel w strukturze współczesnej rzeczywistości zajmuje newralgiczne miejsce: „jest nim pogranicze między tym, co powstaje w świecie wielkiej myśli naukowej, filozoficznej, kulturowej, a materią realnego życia, zarówno w wymiarze społeczno-instytucjonalnym, jak i indywidualnym, osobowym” (Kwiatkowska, 1996, s. 476). Problem kształcenia nauczycieli jest wciąż aktualnym wyzwaniem współczesnego świata. Od przygotowania zawodowego zależy bowiem w dużym stopniu rozwój procesów intelektualno-poznawczych i emocjonalno-społecznych.

W zachodzących zmianach rzeczywistości społecznej i osiągnięć naukowych zmienia się rola nauczyciela. Jego funkcja polega na współuczestnictwie oraz partnerstwie w edukacji dzieci i młodzieży. Musi on umieć się uczyć, być jednostką kreatywną, poszukującą i rozwiązującą problemy wychowawcze (Nieżgoda, 1998, s. 183). Zadaniem nauczyciela jest wspomaganie rozwoju ucznia, organizowanie przestrzeni edukacyjnej, wprowadzenie go w świat wymagań współczesnej cywilizacji i zmian postępujących w edukacji. Istotą pracy nauczyciela jest bowiem nie tylko nauczanie, przekazywanie wiedzy, lecz także dokonywanie zmian, modyfikowanie rzeczywistości edukacyjnej w celu jej ulepszenia (Grzesiak, 2004).

Janina Uszyńska-Jarmoc zwraca uwagę na kształcenie, które pozwoli uczniowi podróżować po nieutartych jeszcze szlakach edukacyjnych: „podstawowym zadaniem nauczyciela jest ciągle uaktualnianie własnej mapy edukacyjnej; odpowiadającej istniejącej rzeczywistości, w której pracuje” (2015, s. 137).

Zawód nauczyciela ma bardzo wiele do zaoferowania zmieniającym się czasom. To nauczyciel uczy, kreuje, wspiera, pomaga wejść w życie, poznać świat, sprostać zadaniom, które młody człowiek może napotkać na swojej drodze (Ciechanowska, 2004, s. 339).

Nauczyciel przyszłości to osoba, która posiada trzy typy umiejętności: myślenia, uczenia się i kreatywności, które nabywa i rozwija w procesie kształcenia akademickiego (Nieżgoda, 1998, s. 179). Nowoczesna szkoła będzie wymagać nowej koncepcji kształcenia nauczycieli i to zarówno w teorii, jak i w praktyce. W kształceniu nauczycieli musi zająć zasadnicza zmiana,

która dotyczy tego by przyszedł pedagog potrafił odpowiedzieć na zasadnicze pytania dotyczące sensu życia, widział konieczność i sposoby efektywnego uczenia się, rozumiał człowieka i problemy z jakimi boryka się społeczeństwo, rozumiał obowiązek dokonywania wyborów. Świat się zmienia, ale prawda jest ciągle ta sama, że «szkoła nauczycielem stoi». Tak więc od stanu nauczycielskiego zależy, jaka to będzie szkoła, jakie kształcenie, wychowanie młodzieży (Kucharska, 2005, s. 208).

Szczególne miejsce w kształtowaniu charakteru, indywidualnego rozwoju, uczenia, tego, jak myśleć i rozwiązywać problemy zajmuje nauczyciel wczesnej edukacji. Jego praca na tym etapie jest działalnością wielokierunkową, w której procesy uczenia i wychowania są ściśle zintegrowane i przyczyniają się do nabywania umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, dokonywania pozytywnych wyborów, przekraczania własnych możliwości, a w szczególności rozwijania umysłu i sieci neuronalnych mózgu. Nauczyciel wczesnej edukacji to jednostka, która jest zaangażowana w rozwój uczniów i opiera się na ich zdolnościach, zainteresowaniach i umiejętnościach. Nauczyciel tworzy wiele ścieżek edukacyjnych, pobudzających uczniów do uczenia się, rozwiązywania problemów, pokonywania trudności i rozwijania myślenia twórczego (Kwieciński, 1998). Efekty w rozwoju ucznia zależą przede wszystkim od przygotowania nauczyciela do pracy zawodowej, od jego wyposażenia nie tylko w wiedzę, lecz także w kompetencje metodyczne, komunikacyjne, organizacyjne.

Współczesna edukacja wymaga odejścia od przekazywania wiedzy utylitarnej, zbędnej, nie interesującej ucznia, a skoncentrowania się na pytaniach: jak się uczyć, jak myśleć, jak pokonywać trudności, jak być przygotowanym do życia w przyszłości? Dlatego niezbędna jest zmiana w kształceniu nauczycieli¹. Zastanówmy się i spróbujmy udzielić odpowiedzi na nurtujące nas pytanie: jak funkcjonuje system kształcenia nauczycieli i czy jest on zgodny z tendencjami europejskiej edukacji? Otóż nie, w kształceniu nauczycieli ciągle dominuje bowiem kształcenie oparte na koncentracji treści dyscyplin naukowych, a zaniedbywana jest problematyka rozwoju osobowości i postaw zawodowych oraz umiejętności psychologiczno-pedagogicznych. Docenia się aspekt poznawczy, zaniedbuje zaś emocjonalno-społeczny i praktyczno-działaniowy (Szempruch, 2003, s. 252). W aspekcie działaniowo-praktycznym istotną rolę w kształceniu nauczycieli odgrywa praktyka pedagogiczna.

Analizując dotychczasowe rozważania, jak i przeprowadzone w Polsce badania naukowe i kontrole NIK, można przedstawić rodzime kształcenie nauczycieli jako system, który zawiera wiele luk i nie uwzględnia dokonujących się zmian i przeobrażeń cywilizacyjnych, nadal bowiem tkwi w stereotypach i schematach przyjętych w przeszłości. Słabością kształcenia nauczycieli jest koncentrowanie się na przekazie wiedzy teoretycznej kosztem wiedzy metodyczno-praktycznej. Brak powiązania teorii z praktyką, rozwijania refleksyjności i kompetencji w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych oraz dyskusji (dialogu) o problemach współczesnych dzieci i młodzieży. Naczelnym zadaniem w kształceniu nauczycieli jest opracowanie rzetelnego programu oraz wyznaczenie drogi jego realizacji. „Uchwycenie istoty rzeczy, zrozumienie i przekształcanie rzeczywistości w kształceniu wymaga umysłu (rozumu, mądrości) umożliwiającego spostrzeganie całości kształtu w celu osiągnięcia efektów” (Kojas, 2012, s. 138).

1 Referat Agnieszki Włoch i Stanisławy Włoch wygłoszony na ogólnopolskiej konferencji w Bielsku-Białej w 2015 r.

W kształceniu nauczycieli należy postawić trzy zasadnicze pytania: jaką nauczyciel posiada wiedzę? Czy potrafi ją wykorzystać w praktyce? Czy rozumie, w jaki sposób przebiega proces rozwoju uczniów? Należy także położyć nacisk na integrację pomiędzy intelektem, rozumem a emocjami, które sprzyjają nie tylko zdobywaniu wiedzy i kompetencji, lecz także mają wpływ na rozwijanie twórczych postaw i osobowości wielowymiarowej w przyszłym życiu zawodowym.

W kształceniu nauczycieli istotną rolę odgrywa praktyka pedagogiczna, która budzi największe kontrowersje. Obejmuje ona te działania nauczycielskie, które związane są z poznawaniem i rozpoznawaniem zjawisk w szkole. Student na praktyce jest obserwatorem tych zjawisk oraz przygotowuje się do podejmowania działań w pracy z uczniami (Palka, 1998, s. 174–175).

Theodore Brameld jest przekonany, że na każdym szczeblu edukacji, wliczając w to poziom uczelni wyższych, nauczyciele powinni odbyć obowiązkową, gruntowną i objętą nadzorem, praktykę, zanim pozwoli się im przejąć pełną odpowiedzialność za ucznia i klasę. Należy tu zastosować tę samą zasadę, jak w przypadku lekarza, który musi odbyć praktykę, zanim otworzy swój własny gabinet albo przeprowadzi samodzielną operację (2014). W wieku XIX zwrócono uwagę na ważność zawodu nauczyciela i dokonano jego porównań do zawodu lekarza. Jan Frycz Modrzewski zauważa, że nauczyciel kształtuje osobowość, rozwija ukryte talenty i przygotowuje do życia w przyszłości, lekarz dba o zdrowie każdego obywatela danego kraju. Obserwacja i analiza systemu kształcenia lekarza i nauczyciela potwierdza, że są całkowicie odmienne, chociaż cele i zadania są zbliżone. Najwyraźniej ukazał to Andreas Salcher, porównując kształcenie lekarza i nauczyciela:

Gdyby chirurga cofnięto wehikułem czasu do sali operacyjnej sprzed 50 lat i kazano mu zoperować człowieka, oburzony odmówiłby dokonania zabójstwa wskutek braku wiedzy i kompetencji. Nauczyciel wysłany tym samym wehikułem 50 lat wstecz mógłby bez większych zmian prowadzić lekcję. Klasa wygląda podobnie za wyjątkiem nielicznych środków dydaktycznych. W żadnym innym obszarze naszego życia (jak to ma miejsce w naszych szkołach) nie ma takiej przepaści pomiędzy dokonanym postępem naukowym a jego rzeczywistym wykorzystaniem dla dobra człowieka (2009, s. 26).

Podobne są wypowiedzi studentów i absolwentów kierunków nauczycielskich o kształceniu zawodowym: „Zdecydowanie wiedza uczelniana różni się z praktyką. Zbyt mała liczba godzin praktycznych sprawia, że studenci (młodzi nauczyciele) nie potrafią swej wiedzy wykorzystać i jej przekazać”; „Ogólnie poziom kształcenia nauczycieli oceniam bardzo słabo, brakuje mi praktycznych podstaw, które są traktowane bardzo po macoszemu. Na praktykach wygląda to różnie i czasem przekazanie takiej wiedzy zależy od dobrej woli nauczyciela-opiekuna”; „Jestem bardzo rozczarowana poziomem uczelni, jeśli chodzi o przygotowanie do zawodu nauczyciela. Najgorsze jest to, że dydaktycy, którzy prowadzą zajęcia ze specjalizacji, nie mogą pochwalić się żadnym doświadczeniem nauczycielskim”.

Praktyka studentów często nastawiona jest na ścisłą realizację konspektu, a nie na doświadczaniu różnych jego [studenta] losów – od powodzenia, zysków, korzyści do porażki, straty, niepowodzenia z analizowaniem przyczyn, skutków tych stanów. Nie może też być odtwarzaniem scenariuszy (Waloszek, 2013, s. 140).

Największe kontrowersje budzi praktyka pedagogiczna, na którą przeznaczają się małą liczbę godzin, często odbywa się ona bez nadzoru nauczyciela akademickiego, na zasadzie „załatwiania”, a nie realizowania przez studenta, w szkołach o niskiej efektywności, brak jest praktyk śródrocznych. W praktyce rzadko zdarza się, aby nauczyciel akademicki odpowiedzialny za praktykę kontaktował się ze szkołą lub hospitał prowadzone przez praktykanta zajęcia.

Jakość przygotowania praktycznego jest najbardziej zaniedbanym elementem systemu kształcenia nauczycieli od 25 lat w szkołach wyższych. Praktyka służy do stosowania wyuczonej teorii, często niezgodnej z rzeczywistością edukacyjną. Brak miejsca na praktykę, brak warunków do uformowania u studentów osobistej wiedzy pedagogicznej, praktyka nie zbliża do nauczycielskiej pracy zawodowej (Dylak, 2000, s. 186). Kazimierz Denek określa praktyki jako piętę achillesową, a kształcenie nauczycieli jako, według niego, nie w pełni realizowane: „Wymiar czasu przeznaczony na praktyki jest niewspółmiernie niski do zadań przypadających do wykonania w czasie ich trwania, aby przygotować absolwentów studiów uniwersyteckich do pracy nauczycielskiej” (2005, s. 222).

Uczelnie wyższe często redukują do minimum liczbę godzin przeznaczoną na praktykę pedagogiczną. Praktyka ta ma formę jedynie aplikacji teorii, a nie poznawania praktycznego działania zawodowego nauczycieli (Pearson, 1994). A przecież jest ona istotnym składnikiem kształcenia nauczycieli i służy nabywaniu umiejętności zawodowych. Bez doświadczenia praktycznego wiedza nauczyciela może pozostać jedynie wiedzą o nauczaniu, a nie wystarczy wiedzieć, by prawidłowo realizować zadania edukacyjne. Opanowana wiedza teoretyczna może nie mieć żadnego związku z praktycznym działaniem nauczyciela. „Można tworzyć potężną konstrukcję, cały system obejmujący istnienie i historię świata, a samemu bynajmniej nie mieszkać w tym ograniczonym, wyniosłym pałacu, ale szopie obok, albo co najwyżej w stróżówce” (Kwiatkowska, 1997, s. 44). Takie kształcenie nauczycieli zawiera w sobie elementy odrywania teorii od praktyki, eksponowania wysiłku fikcyjnego, zrywania logicznej relacji między celem a środkiem działania, utraty rozumienia „bycia nauczycielem”.

Przedstawiona analiza kształcenia praktycznego nauczycieli wymaga jak najszybszego przeprowadzenia zmian w uniwersytetach i szkołach wyższych. W literaturze pedeutologicznej ukazano wiele wartościowych opracowań, które nie znalazły zastosowania w rodzimej rzeczywistości kształcenia nauczycieli, ze względu na trudności wynikające z kilku powodów:

- braku szkół, ćwiczeń, w których studenci realizują tzw. praktykę śródroczną i zajęcia praktyczne z przedmiotów specjalistycznych, przygotowujących do zawodu nauczyciela;
- braku odpowiedniej kadry pedagogicznej, posiadającej doświadczenie praktyczne w zakresie realizacji zadań metodyczno-praktycznych, co sprowadza się do obsady tych zajęć przez pracowników nieznających problematyki z tego zakresu;
- braku integracji, dialogu pomiędzy pracownikami uczelni wyższych a nauczycielami szkół.

Niezadowalająca jakość przygotowania pedagogicznego naszych nauczycieli wiąże się także z realizacją zajęć z psychologii, pedagogiki i metodyki kształcenia. Nie dość, że tych zajęć nie jest dużo, to często realizują je pracownicy naukowci ze stopniem, a nawet tytułem naukowym, którzy sami wcześniej nie pracowali w szkole (Kameduła, 2016, s. 333).

W proponowanym modelu kształcenia nauczycieli należy wyeksponować zarówno holistyczność wiedzy, praktyczne i refleksyjne działania, możliwości pogłębiania i rozumienia świata, jak i osobistą odpowiedzialność za podejmowane działania, które mają wpływ na rozwijanie świadomości nauczyciela. Refleksyjne doświadczenie praktyczne jest kluczową kwestią w kształceniu nauczycieli, w którym nie chodzi o przekazywanie wiedzy, lecz o jej wykorzystanie. Doświadczenie praktyczne jest konieczne, wymaga bowiem od nauczyciela umiejętności zastosowania wiedzy w praktyce, a także doskonalenia kompetencji zawodu nauczycielskiego. Ścieżka praktyki rozwija świadomość działania pedagogicznego, rozwija refleksyjność myślenia oraz dostarcza odrębnej wiedzy, która pomaga stymulować umiejętności zawodowe. „Refleksyjne doświadczenie praktyczne to takie doświadczenie, w którym człowiek jest postawiony wobec konieczności modyfikacji zamierzonych działań” (Pearson, 1994, s. 164).

W modelowym kształceniu nauczycieli wczesnej edukacji wyróżniono cztery podstawowe moduły:

- teoretyczny – poznawanie wiedzy interdyscyplinarnej z pedagogiki, psychologii, socjologii, filozofii, a także wykorzystywanie wiedzy ogólnej, zdobytej w liceum. Niezbędna jest wiedza o rzeczywistości społecznej, kulturowej, literackiej itp. W kształceniu nauczycieli należy uwzględnić wiedzę przedmiotową i profesjonalną. Wiedza przedmiotowa jest niezbędna, ponieważ od niej zależy poziom zdobywania treści z danego obszaru kształcenia. Nauczyciel posiadający niski poziom wiedzy ogranicza procesy myślenia, umiejętność poszukiwania treści oraz wpływa na powierzchowne opanowanie wycinka rzeczywistości. Wiedza profesjonalna określona jest jako wiedza podstawowa nauczania. Zalicza się do niej

takie kategorie, jak: wiedza pedagogiczna, wiedza psychologiczna, wiedza diagnostyczna, wiedza o filozoficznych i historycznych podstawach edukacji, wiedza dotycząca celów i podstaw programowych, wiedza o związkach i zależnościach w rozwoju ucznia. Allen Pearson wyróżnia dwa aspekty wiedzy profesjonalnej: wiedzę o prawach, przyczynach i stosunkach w uczeniu się, i wiedzę o nauczaniu (Pearson, 1994, s. 154). „W trosce o dobry poziom kształcenia przyszłych nauczycieli wydaje się celowym powrót do sprawdzenia poziomu wiedzy ogólnej oraz przydatności do tak ważnego zawodu” (Kameduła, 2016, s. 328);

- specjalistyczny – realizacja przedmiotów metodycznych, przygotowujących nauczyciela do pracy zawodowej, koncentrowanie się na rozwijaniu myślenia refleksyjnego, uczenia przez działanie, umiejętności komunikowania się, rozpoznawania dzieci zdolnych i ich stymulowania oraz uczniów z problemami i trudnościami w uczeniu się, organizowanie dla nich specjalnych zajęć wyrównawczych;
- artystyczny – niezbędny w kształceniu nauczycieli. Badania amerykańskie wykazały, że zajęcia artystyczne mają wpływ na pracę mózgu, tworząc sieć neuronalną, oraz mobilizują do działania, tworzenia, przeżywania wspólnoty.

Niewątpliwie szlak w kształceniu nauczycieli powinien prowadzić do kreatywności, kreatywnego działania i myślenia, kreatywnej szkoły, kreatywnego życia, dlatego też konieczne jest urzeczywistnienie zasad pedagogiki kreatywnej w edukacji instytucjonalnej w przedszkolu, szkole i szkołach wyższych (Włoch, 2004, s. 404).

Współczesny nauczyciel nie jest przygotowany do własnego twórczego i artystycznego warsztatu. W bardzo niskim stopniu realizuje się kształcenie oparte na sztuce i działaniach artystycznych, a przecież nauczyciel wczesnej edukacji powinien posiadać umiejętności muzyczne, taneczne, teatralne bądź plastyczne. Nauczyciel, który posiada cechy „artysty”, jest twórczy; mimo braku dzieł o uznanej wartości daje swym uczniom możliwości pracy obu półkul mózgowych, która wpływa na pełny, harmonijny rozwój osobowości. Kształcenie artystyczne przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji należy rozumieć jako proces poznawczo-emocjonalny, rozwijający osobowość, który realizuje się poprzez kontakt z teatrem, muzyką, malarstwem itp. Zajęcia te mają korzystny wpływ na rozwój intelektualny, emocjonalny i motywacyjny. Moduł artystyczny zintegrowany jest z historią, literaturą, filmem – wzbogaca wiedzę i umiejętności praktyczno-artystyczne oraz ma wpływ na wyzwalamie ukrytego potencjału artystycznego i wielowymiarowy rozwój procesów intelektualnych i emocjonalnych;

- praktyczny – zdobywanie wiedzy i kompetencji w bezpośrednich kontaktach z uczniami na terenie szkół i innych placówek oświatowych. W programie kształcenia nauczycieli należy uwzględnić blok praktyk pedagogicznych, które przeplatają okresy uczenia się teorii. Jest to podstawa do interpretowania osobistych doświadczeń i zdobytej wiedzy studenta, co pozwala na zmianę i opanowywanie umiejętności dydaktycznych oraz prawidłową interpretację doświadczeń praktycznych i wiązanie ich z myśleniem teoretycznym. Kształcenie nauczycieli nie powinno być abstrakcyjne, bez kreowania odpowiednich struktur i procesów w obrębie szkoły, bez rozwijania kultury w szkołach, bez procesu wychowania i oddziaływania na sferę emocjonalno-społeczno-moralną, które wzbogacają i wspierają rozwój zawodowy nauczycieli (Włoch, 2005). Kwestią kluczową w kształceniu nauczycieli jest refleksyjne doświadczenie praktyczne, w którym nie chodzi o przekazanie wiedzy, lecz jej wykorzystanie. Doświadczenie praktyczne jest konieczne, wymaga bowiem od nauczyciela umiejętności zastosowania wiedzy w praktyce, jak i doskonalenia kompetencji zawodu nauczycielskiego. Drogą praktyki nabiera się większej świadomości tego, co się robi, i zwiększa się zakres posiadanej wiedzy na temat wykonywanego działania. Doświadczenia praktyczne rozwijają refleksyjność myślenia oraz dostarczają odrębnej wiedzy, która pomaga rozwijać umiejętności zawodowe oraz uczy bycia nauczycielem (Włoch, 2005, s. 226).

Na podstawie przeglądu różnorodnych koncepcji kształcenia nauczycieli wyodrębniono następujące etapy przygotowania do zawodu nauczycielskiego:

1. Odpowiednia selekcja na studia nauczycielskie: badanie predyspozycji, wiedzy ogólnej i umiejętności artystycznych. W nowej koncepcji edukacji nauczycieli bardzo ważną rolę odgrywa skuteczna i obiektywna selekcja.

Aby proces dydaktyczny przyniósł oczekiwane efekty, bardzo ważne jest to, kogo się będzie kształciło, a więc jak będzie przebiegać rekrutacja na studia pedagogiczne. Uważa się, że należy przeprowadzać głębszą weryfikację w zakresie posiadania odpowiednich predyspozycji oraz wiedzy ogólnej niezbędnej w dalszym procesie kształcenia (Kucharska, 2005, s. 210).

W kształceniu nauczycieli wczesnej edukacji odgrywają rolę kompetencje z zakresu muzyki, plastyki, teatru i komunikowania się.

2. Dwutygodniowa praktyka w szkole lub w innej instytucji dydaktyczno-wychowawczej, celem której jest sprawdzenie własnych predyspozycji do zawodu, poznanie siebie, swoich cech osobowościowych w kontaktach z uczniami, oraz poznanie pracy nauczyciela. Student odpowiada

na pytania: czy mogę być nauczycielem? Czy jestem odpowiedzialny za powierzone dzieci i ich rozwój?

3. Kształcenie oparte na wiedzy przedmiotowej i stopniowe wprowadzenie do wiedzy profesjonalnej i metodycznej. Proponuje się również organizowanie praktyki laboratoryjnej na terenie uczelni, wykorzystując obecne możliwości technologiczne. Na tym etapie przygotowuje się studentów do praktyki.
4. Praktyka ośmiotygodniowa w szkole lub w innej placówce oświatowej, zgodnie z realizowaniem wybranej specjalności. Szczegółne zwrócenie uwagi na elementy poznawania uczniów – diagnoza i interpretacja w zakresie trudności i niepowodzeń w nauce i zachowaniu. Zdobywanie wiedzy praktycznej.
5. Łączenie wiedzy profesjonalnej i przedmiotowej z umiejętnościami i wiedzą zdobytą na praktyce. Dokonanie analizy, porównań, różnic i podobieństw. Rozwijanie profesjonalizmu nauczycielskiego.
6. Praktyka ośmiotygodniowa obejmująca refleksyjne działania praktyczne, doświadczanie sytuacji edukacyjnych, analizę własnych kompetencji, umiejętność łączenia teorii z praktyką. Poznanie słabych i mocnych stron w przygotowaniu do zawodu nauczycielskiego.
7. Egzamin praktyczny zintegrowany z teorią.

Zaprezentowany model kształcenia nauczycieli ze szczególnym uwzględnieniem praktyk pedagogicznych może stać się zmianą nie tylko edukacji nauczycielskiej, lecz także kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży.

W trakcie kształcenia nauczycieli należy stosować podejście naukowe zarówno do wiedzy teoretycznej, profesjonalnej, jak i praktycznej. W ten sposób teoria i praktyka integrują się i akcentują: dociekliwość, twórczość oraz otwartość studenta, jego aktywne i systematyczne poszukiwanie wiedzy, krytycyzm badań, refleksyjność i analityczność jego podejścia do problemów dydaktycznych, diagnostycznych i wychowawczych. Z rozważań teoretycznych wynika, że student powinien być wyposażony w odpowiednie efekty metodyczno-praktyczne oparte na współczesnej teorii poznawczej rozwoju jednostki. Obowiązkiem w edukacji nauczyciela jest przygotowanie go do podejmowania samodzielnych decyzji i rozwiązywania problemów wychowawczych oraz społecznych, za które jest w pełni odpowiedzialny. Kształcenie nauczycieli należy ujmować w ścisłym związku z rzeczywistością i procesami zachodzących zmian społecznych, kulturowych i technicznych.

Bibliografia

- Brameld, T. (2014). *Edukacja jako siła*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Ciechanowska, D. (2004). Proces globalizacji a podmiotowość nauczyciela. W: K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja Jutra*. Sosnowiec: Humanitas.
- Denek, K. (2005). Ku dobrej edukacji. W: K. Denek, I. Kuźniak (red.), *Przygotowanie celów kształcenia w reformowanej szkole*. Toruń: Akapit.
- Dylak, S. (2000). Nauczycielskie ideologie pedagogiczne a kształcenie nauczycieli. W: K. Kruszewski (red.), *Pedagogika w pokoju nauczycielskim*. Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne.
- Grzesiak, J. (2004). *O nowy kształt edukacji nauczycieli wobec przemian*, W: K. Denek, T. Koszycz, M. Lewandowski (red.), *Edukacja Jutra*. Wrocław: WTN Wrocław.
- Kameduła, E. (2016). Mankamenty kształcenia nauczycieli w szkołach wyższych. W: A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red.), *Aspekty wychowania i kształcenia we współczesnej szkole*. Sosnowiec: Humanitas.
- Kojs, W. (2012). Uczenie się i kształcenie ogólne w szkole wyższej. Wybrane zagadnienia. W: A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja Jutra. Polityka, aksjologia i kreatywność w edukacji jutra*. Sosnowiec: Humanitas.
- Kucharska, Cz. (2005). Nauczyciel nowych czasów. W: Ż. Andrzejak, L. Kacprzak, K. Pająk (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999. Stan, perspektywy, zagrożenia*. 2. Poznań–Warszawa: Elipsa.
- Kwiatkowska, H. (1996). Źródła inspiracji nowego myślenia o edukacji nauczycielskiej. W: H. Kwiatkowska, Z. Kwieciński (red.), *Demokracja a oświata, kształcenie i wychowanie. Materiały z II Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*. Toruń: Polskie Towarzystwo Pedagogiczne.
- Kwiatkowska, H. (1997). Źródła inspiracji nowego myślenia o edukacji nauczycielskiej. W: H. Kwiatkowska, T. Lewowicki (red.), *Źródła inspiracji i współczesnej edukacji nauczycielskiej*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Pedagogiczne.
- Kwieciński, Z. (1998). Nowe potrzeby i kierunki zmian kształcenia pedagogów i nauczycieli. W: K. Paćławska (red.), *Tradycja i wyzwanie*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Nieżgoda, M. (1998). Kształcenie dla przyszłości. W: K. Paćławska (red.), *Tradycja i wyzwanie*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Palka, S. (1998). Dydaktyczne aspekty kształcenia nauczycieli. W: K. Paćławska (red.), *Tradycja i wyzwanie*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pearson, A. (1994). *Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*. Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne.
- Salcher, A. (2009). *Utalentowany uczeń i jego wrogowie*. Rzeszów: Wydaw. Oświatowe „Fosze”.

- Szempruch, J. (2003). Zadania i kierunki zmian w kształceniu nauczycieli. W: K. Denek, T. Koszczyc, M. Lewandowski (red.), *Edukacja jutra. IX Tatrzańskie Seminarium Naukowe, [Zakopane 23-25 czerwca 2003 r.] = Bildung von Morgen*. Wrocław: Wydaw. Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego.
- Uszyńska-Jarmoc, J. (2015). Rozwój zawodowy nauczycieli przedszkola z perspektywy teorii kolektywizmu. W: S. Guz, M. Centner-Guz, I. Zwierzchowska (red.), *W trosce o rozwój i wczesną edukację dziecka*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Waloszek, D. (2013). Zmiana w kształceniu praktycznym nauczycieli, konieczna i możliwa. W: J. Grzesiak (red.), *Projektowanie poprawy jakości kształcenia*. Kalisz–Konin: WPA-PWSZ.
- Włoch, A. (2004). Pedagogika kreatywna wyznacznikiem edukacji XXI wieku. W: K. Denek, T. Koszczyc, M. Lewandowski (red.), *Edukacja jutra. X Tatrzańskie Seminarium Naukowe = Education of tomorrow*. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.
- Włoch, S. (2005). Uczymy inaczej. Nowe wyzwania w kształceniu nauczycieli. W: W. Limont, K. Nielek-Zawadzka (red.), *Dylematy edukacji artystycznej. T. 1, Edukacja artystyczna wobec przemian w kulturze*. Kraków: Impuls.
- Włoch, S. (2005). W poszukiwaniu innowacyjnego modelu kształcenia nauczycieli. W: Ż. Andrzejak, L. Kacprzak, K. Pająk (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999. Stan, perspektywy, zagrożenia. 2*. Poznań–Warszawa: Elipsa.

We teach another way – theory and practice in training early education teachers

Abstract: The social, political, technological and cultural changes that take place nowadays, demand changes also in teachers' training process; since child's development and effects of teaching depend – to a great extent – on teachers' knowledge and competences. Contemporary system of training early education teachers contains many gaps and does not account the changes in child's development. Most controversial is pedagogical practice – a neglected element in teacher education. The paper presents an attempt of drawing up a model training of early education teachers. The author attempts also to answer the question: what measures should be taken in the domain of teachers' practical training, in accordance with the European tendencies.

Keywords: change, education, pedagogical practice, student-teacher